ДОРОГА

Ч. 3. БЕРЕЗЕНЬ Р. VI.

Мал. Сластьон

СИНИ МОЇ, ГАЙДАМАКИ...

1943

Сергій Якимович

Мідень Андрія Войнаровського

Далі — загальна кількість літер — число 152 дає зрозуміти, що це не був великий тестамент, але були добре їм відомі стислі вказівки. Потім я звернув увагу на те, що літери написані поспіль, без розділу і вперто повторюються лише перші сім літер церковно-слов'янської абетки. А це ж і свідчить, що тут вони не літери, а тільки звичайні числа... Пригадайте, що церковно-слов'янською мовою — „один" передавалося літерою „А", „два" — літерою „В" і т. д.

Отже мені стало ясно, що це — числова система таємного письма. А проте, яка ж була ця система письма Андрія Войнаровського?

З своїх філологічних студій я пригадав, що в ті часи користувалися досить часто так званим чотирикутником (це надзвичайно складна система таємного письма), але тоді завжди десь збоку писалося секретне ключеве слово, а тимчасом його тут не було. Тут „сіє" визначало тільки 215, не більш, не менш...

Пригадав я також, що в старі часи користувалися заміною одних літер іншими, але тут були тільки перші сім літер, а звідси висновок, що тут була якась не дуже мудра числова система.

Далі я ще пригадав, що Войнаровський і Горбенко, як ви самі про це розповідали, вчилися разом за кордоном. А за кордоном тоді, як відомо, найпопулярнішим шифром була система грошового таємного письма, де кожна літера позначалася подвійним числом у межах заздалегідь обумовленого грамотою письма.

Припустивши тут цю грошову систему, я тоді все письмо поділив на подвійні літери, а тоді мені стало цілком наочним, що ця, на перший погляд, наче безсистемність, має свою певну виразну систему і вперту повторність деяких подвійних визначень.

Д Г — 10	В А — 4	Е Д — 2
Г А — 7	В А — 4	Г В — 2
Д А — 6	Е А — 4	З Г — 2
А А — 6	А Г — 3	В Д — 1
Г А — 5	Е В — 3	Д А — 1
Г Д — 5	З Д — 3	
Д В — 5	А В — 3	

З цих числових стовпців видно, що Войнаровський використав для свого письма лише 19 літер, але які ж то були літери?

Відомо, що найпевнішим ключем для розшифрування будь-якого таємного шифру є перевага голосівок над приголосівками, а серед усіх голосівок в українській мові переважає звук „о". А тому я, без жадного сумніву, припустив, що позначення „Д Г", яке повторюється 10 разів, відповідає літері „0".

Але яка ж далі літера? Як бачите, слова не поділені. Скільки я тут не мислив, а довести свою думку до якогось певного кінця я не міг. Я ледве не збожеволів, як ото і ваш Андрій. Та, на моє й на ваше щастя, якось мене покликав батько і звелів мені привести коні з лісу.

Я запитав, як їх там шукати. А батько мені відповів: — „Підеш просто. Од лісника в ліву руку... до сухого дуба. Од нього через долини до ставка. Од ставка через горбок до халашника, а там тобі і коні..."

В хаті я тоді не досить уважно слухав батькові слова, але в лісі, коли я прямував за цими прикметами, мені несподівано спало на думку, що вся моя дорога в лісі до коней в халашнику, скерована лише оцими двома прийменниками „од" і „до", де гору бере прийменник „од".

Отже мій батько сказав: „Підеш просто. Од лісника в ліву руку...", так він висловився в звичайній розмові, а якби йому довелося обмежити ще кількість слів, тоді він, певно, сказав би так: „Од лісника в ліву руку...", а слова: „Підеш просто" оминув би, як зайві слова.

Повернувшися з кіньми з лісу, я вже був цілком переконаний, що й сам Андрій Войнаровський мусів би вести **„од"** добре відомої для всіх вихідної точки, і речення своє він теж розпочав би із прийменника „од".

З'ясувавши, що „Д Г" = „0", а „В А" = „Д", я відразу зрозумів, що це подвійне означення має свою механічну систему, де перші числа визначають місце на вертикалі, а другі числа — місце на горизонталі.

Придивившись до порядку подвійних літер, я побачив, що перших літер вжито на початку подвійних означень лиш сім, на другому місці — тільки чотири. Тоді я накреслив отаку табличку, погляньте на неї і тоді відразу зрозумієте, якого способу вжив Андрій Войнаровський для свого таємного письма.

	А	В	Г	Д
А	А	Б	В	Г
В	Д	Е	Ж	З
Г	И	І	К	Л
Д	М	Н	О	П
Е	Р	С	Т	У
	Ф	Х	Ц	Ч
З	Ш	Щ	Ю	Я

Ця система, як самі бачите, — не дуже мудра...! Маючи вже оцю готову табличку, я тоді легко переклав таємне письмо на звичайні літери і розбив його на окремі слова. Але тут вийшло таке, що я нічого не можу зрозуміти... А тоді, хоч було вже й не рано, я кинувся до вас... Може ми всі гуртом щось і збагнемо!"

За цими словами Петро Ілляшенко витяг з Євангелії нового папірця і поклав його перед захопленими слухачами на освітленому лямпою місці, де старанною рукою Петра Ілляшенка великими звичайними літерами були написані такі дивні слова:

Од кривої баби — милю на москаля.
Обернись на мокру могилу. Серед
води, де воля моя, камін (ь) з калиною.

Всі уважно знову перечитали ці дивні слова, але потайного їх розуміння знову ніхто не добрав. Знову знялася жвава, голосна розмова, і, в запалі суперечок, ніхто й не помітив, як минула ніч, і в вікна заглянуло червоне сонце.

Старий Горбенко загасив лямпу і жартівливо промовив: „Годі, хлопці! Я бачу, що без ковбаси та чарки наша справа далі ні з місця, а тому вип'ємо за здоров'я нашого Петра, що розгадав оцю химерну загадку, а за чаркою може ми всі щось утнемо та придумаємо...!"

Після сніданку старий Горбенко почав співати старовинних козацьких українських пісень, акомпаніюючи собі на бандурі.

Молоді юнаки мовчки сиділи, слухаючи тихий голос старих пісень, кожний мислячи щось про себе, а ось раптом Андрій радісно підхопився з стільця і весело промовив: — „Я знаю тепер, що визначають оці химерні рядки... Коли ви, тату, співали про руйнування Запорізької Січі та про москалів, то я пригадав, що в цих рядках слово „москаль" — не людина, а як ще за козацьких часів — назва сторони світу — північ... Тільки ось не доберу, про яку криву бабу згадує Войнаровський... Це, певно, не звичайна жінка, а та кам'яна баба, які ще й досі, хоч і зрідка, стоять, мов на чатах, на могилах в наших степах... Шкода, що я не знаю й не пам'ятаю, — чи була в наших околицях отака кам'яна крива баба!"

— „Тоді я бачу, що й ти в мене розумний! — захоплено вигукнув старий Горбенко. — „Але я вам тільки одне скажу, що коли старий Грицай, що сидить під лісом на пасіці, коло хрещатого яру, наша найстаріша людина, нічого вам не пригадає про оцю кам'яну криву бабу, то навряд чи хто знає більш за нього за минуле наших околиць... А тому не гайте часу, а беріть з собою дещо, щоб почастувати старого Грицая, візьміть також з собою оцю зелену пляшку, що на столі, бо коли хто й може урятувати нашу справу, то лише він один — старий Грицай!".

Юнаки не гаялися довго, вони швиденько зав'язали чимало харчів в велику хустку, не позабули й про зелену пляшку і, прискорюючи ходу, пішли на пасіку до старого Грицая.

Старий Грицай дуже зрадів, коли побачив обох юнаків; вони частенько заходили до нього, постійно розпитували його про старі часи, просили співати старих пісень, які ретельно записували в своїх зшитках. А ще більше зрадів Грицай і доброму сніданкові і зеленій пляшці.

Андрій, трохи хвилюючися, почав просити старого Грицая, чи не пам'ятає він про криву кам'яну бабу, що колись стояла на могилі в їх околицях.

Старий пасічник лише похитав головою, але, помисливши трохи, сказав: — „Ні, за мого віку, я не пам'ятаю, щоб тут була така кам'яна крива баба... Але стривайте..., я пригадую, що давно — давно ще мій дід казав, який був у гайдамаках, що всі вони — гайдамаки — збиралися он там, коло тої могили, он — он під лісом тим, де стриміла велика сіра каменюка, що й, справді, як він казав, скидалася на справжню криву кам'яну бабу!".

(Далі буде)

Перший ранок у незнаній столиці

Коли уперше в'їжджаємо в незнану столицю, звичайно хтось знайомий чекає нас у пристані. Тож умовимось: ця і чергові статті »Дороги« будуть тим знайомим. Вони стануть Вашими провідниками по великій столиці духа, що її часто називають світоглядом, а що схоплена науковою формою понять називалася здавна філософією.

Вже ті назви мають для молодих і свіжих душ щось із чару привабливих несподіванок і тривожних таємниць. Це поранковий настрій перших кроків у великому, незнаному місті. Нічччю пройшла весняна буря й оце глибокі сині озера виринають з-поміж низьких туманів, що мчать сполошені сонячними стрілами. Ті промінні стріли пронизують росинки листя і квіток і душі людей. Так плететься золота тканина і рветься кожним разом, як тінь падає на місто. Огорнуті світлом і імлою, йдемо на вітрі набережною поміж шумом ріки у повені та луною міста, що пробудилося.

Наші душі, налиті таким настроєм, зрозуміють, чому старинні греки вважали божеством світогляду-філософії не Паллас-Атену, богиню зрівноваженого, завершеного знання, науки, але неспокійного демона туги й кохання, Ероса. Мислитель, що доступив найбільшої його ласки, так описує того сина Пенії — бідноти і Пороса — багатства: він не ніжний і пестливий хлопчик, як залюбки розмальовують собі його в уяві. Навпаки, далеко йому до того, щоб бути ніжним і гарним, він радше »швидкий, непомітний, без узуття, без хати« і »невкритий спить під дверми й по вулицях на волі«. Але він »змагає до знання, дотепний, продовж усього життя філософує«. Він, неподібний ні до безсмертного, ні до смертного, він то цвіте й буяє того самого дня, коли йому добре поводиться, то знову завмирає, але все таки наново оживає по природі свого батька.

Прекрасна характеристика душевного стану, що з нього народжуються світоглядові шукання, завсіди бідні, бо звичайно зачинають наново від самих початків, відкидаючи попередні спроби, і все ж завсіди багаті любов'ю свіжих душ і відданістю великих, всеохопних людських умів.

Коли б ми твори науки назвали містами подібно, як зробили ми з світоглядом-філософією, — тоді ті міста були б інакші. В них були б мощені і прямі вулиці, рівно визначені майдани, замкнуті високими будівлями однакового чи подібного стилю. Але місто філософії нагадує давню і вічно молоду українську столицю над Дніпром. В ній височезні камениці стоять рядом із партеровими мешкальними домами. Там золоті копули церков і дзвіниць тонуть серед зеленої поводі. То не стиль розуму, що мірить і рахує, але стиль туги, що шукає свого виразу. То місто гір і яруг, місто великих контрастів, столиця нашої давнини і молодости, свідок українського багатства і нашої вбогости одночасно.

Тож покладемо пахучі вінки на ступнях Ероса, сина Пороса і Пенії, і підемо дальше в місто, прислухаючись до нашої туги. Ачей у ній почуємо питання, що їх ставить нам бог світоглядового вітхнення.

Противники Ероса.

Галас буденних базарів заглушує в дрібних душах питання світогляду. Взагалі малодушність і дрібничковість — це двері, назавше замкнуті для Ероса.

Та є ще інші, може небезпечніші вороги світоглядових шукань. Вони небезпечніші тому, що опановують серця, які — здавалося б — повинні бути саме володарством Ероса. Погляньмо навкруги нас. Скільки молодих людей переконує себе і всіх, що вони тримають правду, мов горобця в кишені. Декілька прочитаних книжок, десяток брошур і статтей, а то летючок, і сотня завчених, заялозених, але тріскучих фраз, — і вже той, хто засвоїв собі усе те, не дивиться вам у вічі. Його погляд наполеонівським способом ледве доторкається вашого волосся і біжить кудись у далину. А уста постійно викривлюються обниженими кінцями і замість ясної усмішки на них заєдно з'являється глумлива ґримаса краще-чи всезнайка. Боги не філософують, казав старинний мислитель, бо вони вже мудрі. І дурні не філософують, бо вони не знають, чого їм недостає. Не варто нам занадто задумуватись над тим, чи ті наші »мудреці« з правдою в кулаці — боги чи дурні. Ми їх обминатимем семи гонами.

Важніша для нас інша категорія противників світоглядового мислення. Це люди замкнуті у своїй фаховості. Маємо сьогодні стільки званевих нижчих і середніх шкіл, маємо вищі фахові курси. Ми щиро радіємо тим новим розвитком нашого покаліченого неволею життя. Одначе не можемо забувати, що самовдоволена замкнутість у своїм фаху — це один із родів філістерства, шкідливого для духа молодої нації, яка пнеться до своїх культурних верхів.

Пам'ятаєте наші прогульки в гори? Ми йшли разом: різноманітне товариство. Оце хтось зупинився і пильно приглядається до якоїсь рослини. Це певно ботанік і фармаколог, що бачить у зірваній квітці передусім її лікувальну силу. Там хтось пристанув край засіяного схилу і міркує, чи оплатиться

нашому гірнякові сіяти овес кількасот метрів над поверхнею моря, щоб збирати миршавий плід. Це аґроном. Там гурток молодих студентів любується рівними, дорідними соснами. Їхня уява бачить уже добірний будівельний матеріял у тих живих деревах. Це техніки. Були між нами й такі, що, присівши на спочинок, заводили пісень, або залюбки трималися у двійку і дивлячися собі в розпромінені очі, пригадували вірші із свіжо прочитаних видань. То були різні гурти, різні люди, окремі світи. А все ж ми всі разом ішли вгору, бо всі хотіли стати на верху і обняти одним поглядом увесь світ із тими соснами, що колись підуть на технічні споруди, із тими скелями, що ними цікавився геолог, із лікувальними рослинами і вівсяним полем, і тим строкатим людським життям, що ллється рікою по долинах. Отакий один погляд з верху якоїсь владної ідеї, що обіймає світ і житя, — це світогляд, це ціль наших духових мандрівок, їх внутрішній сенс.

Багато, дуже багато людей залишається по дорозі при своїх квіточках, соснах і вівсику, і ніколи не виходить на верх гори. Це може незвичайно корисні громадяни. Але подумаймо, що сталося б із народом-спільнотою, коли б так усі розгубилися по дорозі. Тоді спільнота розпалася б на окремі духово мало пов'язані гурти, вона звільна затрачувала б свою душу.

Тож вважаймо, щоб не були ми тими, що — як каже Платон — завзялися тільки на свої дрібні штуки. Ерос світогляду не вдоволяється чимсь одним гарним, він не служить одному тільки, як невільник, але рветься на широке море, поки в змаганні за правдою осягне »сповнення в мистецтві кохання«, зоглядаючи саму ідею краси і правди і добра.

Ідемо в місто.

Коли після першої мандрівки не все вам буде ясне, не журіться. Ми ходитимем широкими вулицями і тісними проулками, розкішними садами і просторими базарами міста. Побачите деякі музеї, величаві старинні собори, і твори мислі, що народжується і росте. Прийдете ввечері у гостинницю на спочинок і вам шумітиме в голові від хаосу вражінь, переживань і думок. Не бійтеся того. Адже світ повстав, як учить космогонія, із хаосу. Відважно пускайтеся другого і третього дня у мандрівку. І тоді побачите: в ваших мислях народжуватись буде якийсь порядок. Ви почнете уявляти собі плян і схему міста. Ви навіть зважитеся іноді самим пуститися, щоб поблукати навмання. Ви віднаходитимете дороги, що ними ішли ми гуртом. Дедалі ви пробуватимете своїх власних стежок. І тоді скажете нам: Бувайте здорові! Ви нам уже непотрібні. Вміємо самі ходити.

Та покищо — давайте — кожного місяця ходитимем разом.

М. Іванейко.

О. Мох — *Той що йде*

В. СКОРУПСЬКИЙ

ІДЕ ДЕНЬ НА СОНЦІ...

Іде день на сонці
В синім жупані.
Хто ж ті оборонці,
На стальнім коні?

Ой, стелись, дорого,
Прапори, цвітіть.
Ясна перемога
Тужить від століть.

Ой, стелись, дорого,
Все вперед веди.
Повз могил розлогих
Соромно пройти.

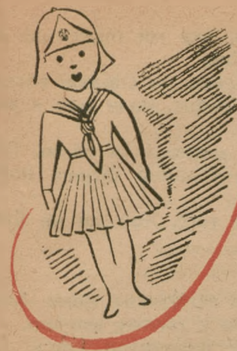
Іде день на сонці...
А чого ж це ніч?
О, невже лиш сон це —
Січ?!

МИКОЛА БОЛКУН

ДРУГ

З огнем у скованих зіницях
Стоїть він в гамі злих вітрів.
Його цілують блискавиці
Під гук розкотистий громів.

І чую я, що в серці в нього
Ревуть громи і грає кров...
Він буревію ждав нового —
І прийде він, як дивний зов.

Мавчин Жарт

Мавка була з Ігорем усюди там, де треба було „щастя". При іспитах тулилася в його кишені; на мандрівці сиділа в його наплечнику, на лещатах ганялася з ним, почеплена на поясок... А дома сиділа на поличці між книжками і великими, дуже синіми, трохи здивованими, трохи кокетливими, а надівсе веселима очима дивилася в вікно. Це була лялечка-пластунка, півтора дециметра завбільшки, в справжньому одностраю, з великою головою та ясними кучерями. Для Ігоря була талізманом. Казав, що незломно-певно приносить щастя і сама вона — непоправна оптимістка. Кожна мандрівка з нею вдачна. Але та перша, коли то Ігор здобув Мавку, — повна була злобних іграшок долі: зломана Ігорева рука залишилася з неї на спомин...

В зимовому пластовому таборі в Ворохті був прекрасний ранок. Ігор стояв перед своїм гуртком. Глянув на чотири постаті, що на „струнко" ждали дальшого наказу. Любив, як стояли вони так перед ним, як ясним поглядом дивились йому в вічі — ці друзі численних мандрівок, пригод, життєвих змагань. Постаті кріпкі, тугі, на осмалених лицях радість життя. Знав, що з ними можна досягти недосяжного. Мигнуло в думці нове завдання: „Від пункту на верху Шпиць під кутом 20° південного сходу граничний стовпок 87/3, від нього прямо на південь в повітряній лінії у віддалі 500 метрів, у зворі, між двома самітними смереками, стоїть покинута стая. У ній під бальковою долівкою біля правої стіни, у ямі, зложено чотири клунки. Треба їх принести". Знав, що виконають це легко, дарма що Іванко, званий „Безладник", взув ранком лівий черевик на праву ногу і запрвідав „пеха".

Кинув наказ, Рушили. „Свобідно!"

„Свобіднoooo..." — погналося на Ворохтянський, перескочило на Кічерку, з неї на Ребровач і загинуло десь там, де на обрію Кукул. Потім ішло шаленим „скієрінґом" на мотузку за короткими санчатами Петра Смеречука, гуцула, що їхав по дерево. Баскі коні ґнали чвалом прегарною доріжкою вздовж замерзлого Прута, а білі смерічки тільки шугали взад. Юнаки розохотилися, як звичайно; почали показувати штучки, підскакували, танцювали, а то й ішли в присюди, а Юрко в повному бігу ловив в уста цукерки, що їх йому кидав „Мурлика", який єдиний, шануючись, сидів на санчатах.

Іванків лівий черевик зажартував собі з нього ж таки, ще перед Арджелюджею. На закруті, в найбільшому гоні, Іванко похитнувся, підскочив комічно й щучим скоком запоров носом у сніг. Поки коні зупинилися зачервенів сніг від крови з його носа. Добре, що лещата були цілі.

„Кров'ю значимо шлях наш" — промовив Мурлика з санок.

„Пех" щойно починався. Як тільки покинули коней і скрутили від Форощенки направо — вийшли прямо на „зелених". Розуміється, небажані питання: хто? куди? Мурлика, слабший лещатар, — тут був сильніший і виступив від імени гуртка. Він мав окуляри, малого чорного вусика й золотий зуб — то виглядав поважніше, а тому що служив учителем на західному заточенні, його прізвище в виказці було на „скі" і в говоренні він часто вживав „пйорунє" — робив теж дуже безпечне враження. Тому то й ця перешкода залишилася щасливо позаду нас.

Весело минув вечір, спокійно ніч — у сховищі на „Заросляку". Ігор устав зі сонцем і вийшов „понюхати погоду". Чисте небо й морозне повітря віщували гарну днину. Тільки на Говерлі — маленька хмарка. При одяганні всі вважали, щоб Іванко взув якспід черевики. Раділи в душі про мандрівку й пригоду.

Іскрилися гори і білий пух — ідеал лещатарів — маленькою курявою здіймався з-під лещат. Непорушно стояла ясна синява неба. Але не довго. Ще не дійшли до Несамовитого, як дихнув зловіщий вітер із Шпиць. Сховалися верхи у мряці. Саме на підході почалась боротьба з вихром, що кидав хлопців униз, закидав їм лещата, поривав кийки. Гурток розтягнувся довгим вужем, Мурлика відстав далеко позаду, вже й інколи ховався у мряці. Ігореві ніколи було чекати; рішив відіслати його на Заросляк. Зібрав інших, потім усі в один такт кинули „рев сили". Через вихор долетів він до Мурлики і він замахав рукою на знак, що слухає. Тоді Юрко — гуртковий телеграфіст — став надавати йому наказ знаками Морса. У сніговій завії він наче вітрак — ледве гримаючись на ногах — вимахував руками: довга — обидві руки в боки, коротка — одна рука вбік. Мурлика надав „розумію" і „щаслива дорога" і юнаки бачили, як він широким плугом помчав униз. Мигнуло їм на мить майже заздро: „поїхав у тишу, тепло, нам же дорога прямо в гирло хуртовини". Але вже йшов Ігор далі. Трималися разом, щоб не розгубитися в мряці.

Довго блукали опісля по хребті. Чи взагалі були на горі? Де верх Шпиць? Лиця подеревіли, брови й вії обмерзли, пекли очі. Аж на мить роздерлася мряка і з діри показалися чорні скелі Кізлів. Зорієнтувалися. Але минула ще добра година, поки найшли верх Шпиць, а з нього дісталися до першого граничного стовпця. Щó тут карти, компаси, прецизні „безарди", коли мряка й вихор світ закривають. А граничні стовпики на півметра льодом обмерзли і ледве взагалі зі снігу виростають.

Вітер кидав з ніг, лещата самі їхали в прірву. Але годі: треба було оббивати стовпики один за одним із льоду й шукати числа 87/3. Це була важка робота, така, що примушує затиснути зуби й мовчати. Власне кажучи, Ігор не мав великої надії, що віднайдуть стовпок, аж ось Ґеньо заревів через бурю „гevreka!". Справді — стовпок 87/3. Тепер не важко визначити за безардом напрям на південь; але вдержати напрям чи вдасться? Було вже сполудні. Багато годин втратили через бурю. Прийдеться заночувати десь у горах. Ігор рішився. Знав, що недалеко по тому боці, на південному схилі Пожижеської, чимало добрих колиб та стай. Туди поїдуть, а завтра знайдуть самітну стаю під двома смереками... Назначив на мапі місце, де повинна вона більш-менш стояти.

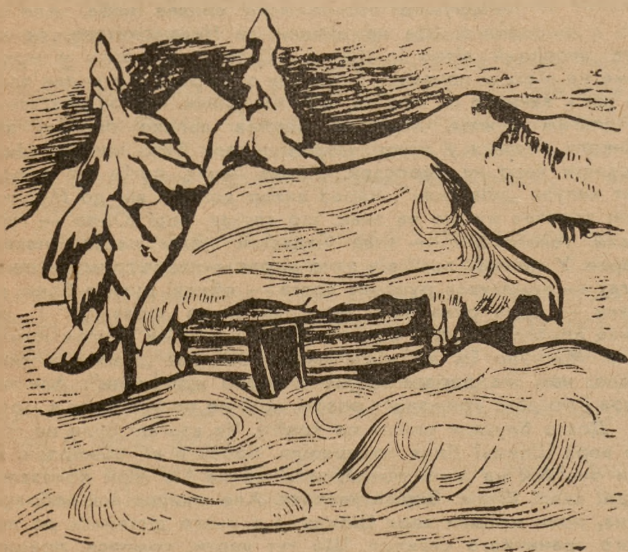
Юнаки почали з'їздити навскоси, широким слідом, сильно похилені вперед. Один за одним потопали в густій білині мряки. Ігор поперед усіх. Він бачив ледве клаптик снігу перед собою, а там — біле ніщо.Їхав у непевне, втупивши очі вперед. Пам'ятає добре: напружені м'язи, готові вмить усією силою здержати лещата перед перешкодою. І пам'ятає: побачив прірву на крок перед собою і в ту ж мить зникла йому земля з-під ніг. Полетів кудись униз, вдарив собою і знову летів, почув тріскіт, подумав про лещата... Потім лежав у глибокому снігу і не міг ворухнутися, боліла дуже права рука. Лівою витягнув свистик і свистав, скільки сил. За добру хвилину почув крізь вихор „рев сили" друзів. Знайшли його.

Бачив щасливі обличчя, коли заявив, що живе і здоров. Надиво, лещата були цілі, тільки один кийок зломився і права рука в перегубі боляче безсильна. Обложили руку частинами поламаного кийка й дали тимчасову перев'язку.

Вже темно було, як віднайшли колиби під Пожижеською. На гори впала нагла, велика, аж несамовита тиша. В колибі палахкотіла ватра і кругом спали потомлені юнаки. Тільки Ігореві не спалося. Рука таки була зламана; друзі наложили на неї нову перев'язку за всіма правилами пластової рятівничої штуки. Мучила Ігоря гарячка. Чорні тіні лещаторських черевиків, що висіли біля ватри, дивовижними потворами скакали на стінах. Аж над ранком заснув.

Коли пробудився, була дев'ята; друзі давно повставали, і тепер радили, що робити далі: вертатися прямо на Заросляк, чи залишити покищо Ігоря в колибі і пошукати скарбу? Була напрочуд гарна погода. Юрко з Іванком ще зрання

розглянулись у околиці і запевняли, що пошукувана колиба повинна бути не дуже далеко. Можна б навіть не виходити до стовпця 87/3, а прямо шукати за мапою. Але, мабуть, доведеться брати Ігоря і переправлятись додому. Адже зламана рука — не дрібниця, ледве чи цілого дня вистачить, щоб дійти до сховища. І вони стурбовано дивилися в лице свого провідника. Так, виходить — не виконають наказу...

Ігор із заплющеними ще очима прислухався до наради. І рішився. Він сам відповідає за виконання наказу, і він виконає його. Не допустить, щоб його гурток на ньому розчарувався. Розплющив очі і весело засміявся до друзів: „Вибачайте, що заспав трохи. Чай готовий? Пора нам у дорогу!"

Не слухав жадних умовлянь: Мусять відшукати колибу, забрати клунки і перенести їх згідно з наказом. Завжди виконували завдання; чи мали б тепер через дурну руку відступити?

За десять хвилин були в дорозі. Ігорева права рука на завісці через шию. Затискав зуби з болю через рух, мучився більше, як усі, підпираючись одним кийком.

Вирішили йти на схід вгору по схилі Чорногорського хребта. Тут широко відкритий терен, ліс ген унизу. Повинні побачити самітну стаю під двома смереками. Мандрували так з дві години.

Добре, що Іванко не перемінив черевиків! Бо він перший побачив дві смереки у зворі, а між ними білу ґрубу шапку даху. Стрілою полетіли юнаки вниз, залишаючи Ігоря позаду.

Коли він обережно з'їхав до стаї, друзі саме зняли долівку під правою стіною. Електричною ліхтаркою освічували яму.

Була порожня! Справді порожня. Іванко сказав з чуттям погане слово. Немає „закопаного скарбу". Відчули розчарування шукачів скарбів з юнацьких повістей. Але ось, що це таке? В куточку ями сиділа малесенька пластуночка й усміхалася синіми очима до юнаків. Взяли її. Мала почеплену карточку з ледве видним написом: „Привіт галицьким братам від сестри Мавки!" Так дістав її Ігор. Мавка привернула юнакам добрий настрій, а потім у дорозі показала свою прихильність. Завела їх щасливо додому, а Ігорева рука зрослась так, що краще й не може бути.

Справа зі скарбом вияснилася. Його зложили ще влітку ужгородські пластуни, а сестра Мавка — таке її пластове ймення — докинула свою лялечку з привітом. Один, що йшов у Львів, поніс вістку. Але в Ворохті він попався, його друзі дізналися зараз про це і негайно забрали клунки, тільки Мавку згубили. Той, що перейшов на наш бік, сидів у Станиславові „на Гірці" і щойно зимою вдалось йому передати записку до пластунів у Львові.

Та на тому історія з Мавкою не скінчилася, — скоріше, може, тільки почалася. Ігор написав до справжньої Мавки, вона відписала. Минали роки, вони залишились друзями, листувались вірно, мали свої знімки. В 1938 році Мавка мусіла мандрувати в Румунію, потім у Хорватію — тепер учителює на Словаччині. Саме збирається приїхати. Написала, що хоче тільки відвідати свою Мавку. Але чи дівчатам можна вірити?

Володимирко.

УСМІШКА

На залі було холодно і та чарка, яку ми підносили до уст, справді була б нас трохи розігріла.

Та не знаю, чи це здалось мені тільки, чи справді вогник глуму і докору заграв у твоїх очах у мент, коли мав я вже торкнутись тієї чарки устами.

Я поклав ненадпиту чарку, а за мною і ти свою. При довженному столі лиш перед тобою і мною стояли повні чарки.

Ти усміхнулась. Я так же відповів тобі. Хоч ми не були знайомі досі з собою.

*

Твоя усмішка не здивувала ані не заскочила мене. Хоча знаю, що всміхатись до незнайомих, не у твоєму звичаю.

Здається мені, що нашу усмішку викликало щось, що каже іноді людині всміхнутись до другої, хоч би це був тільки випадковий пасажир у трамваї. Щось, що силкує людину показати в цей спосіб, що у другій відчуває щось дуже близьке і собі рідне. Видимий знак невидимих золотих ниток, що нанизуються іноді між чужими й незнайомими собі людьми.

*

Літ тому... сімнадцять мабуть... Хоч сьогодні здаються вчорашнім днем оці далекі вже дні. Дні, — гарячі, повні снаги, сили, захоплення і віри.

Так само були тоді уставлені довгі столи. Так само сиділи ми при них, лиш може більш життєрадісні і розсміяні. І чарок не було перед нами. Та не сидів я в темному одязі, як сьогодні, а в однострої кольору кгакі. І вона не в сукні, як ти сьогодні, а теж у однострої.

Сиділа проти мене отак, як ти тепер.

В тобі так багато подібного до неї. Таке саме високе, відверте чоло. Над ним так само волосся рівними хвилями. Темні очі горіли інтеліґенцією, силою, бистрістю і веселістю. Невимушена стриманість і рішучість в устах. А головне: мало жінок вміє так достойно й гордо голову носити, як ти і вона.

Зразу були ми незнайомі, як з тобою сьогодні. Ми навіть не дивились на себе, хоч відчували найдрібнішим фібром нервів, що поза нами нічого для нас в цей мент не існує.

Нам було тоді по сімнадцять.

На згадку того гарного вечора ми пообіцяли собі залишитись назавжди вірними тому, на що складали присягу того вечора, хоч би прийшли такі дні, що ми могли б вважати себе звільненими від нашого приречення.

І я не помилився щодо Соні. Доки її життя було, вона до найменших дрібничок була такою, як пізнав я її в той вечір...

*

Ти мусіла зауважити тремтіння, що струснуло мною, коли наші вічі вперше стрінулись.

Мене вдарила твоя схожість на Соню, що здавалось мені — вона жива стоїть переді мною. А головно той вогник глуму, що так часто грав у її очах.

І враз один погляд твоїх очей, одна твоя усмішка, дали мені певність, яка не знає помилки, що в тобі не тільки ця зовнішня схожість на Соню. Пересвідчення, що в тобі багато з її духа, з духа давніх друзів моїх. Певність, що добре зрозумів я мову твоїх очей.

І тому признаюсь тобі і хочу виправдатись: сірі будні присипали попелом у душі моїй багато з того, що там колись полум'яним багаттям жевріло. Тільки перекотилось понад голову за той час.

Аж твоя усмішка сьогодні...

О, коли б ти знала скільки гарного відновила в душі моїй оця одинока твоя усмішка!...

Бар

ОБЛОГА

(уривок I-дії)

На сцені Львівського Оперного Театру виставлено в останніх днях лютого вперше драматичну поему Юрія Косача „Облога". Автор, що живе постійно за кордоном, приїхав на премієру та задержався декілька днів у Львові.

Ми вітаємо його не лише як відомого сучасного письменника та публіциста, але також як одного з передовиків колишнього Українського Пластового Уладу, в часах його зростання. Був він тоді курінним I. пл. полку ім. П. Конашевича Сагайдачного у Львові, опісля заступником кошового Львівського Пл. Коша та вкінці членом куреня „Лісових Чортів". Вже в тому часі писав у пластовій пресі під псевдонімом „Орлине перо".

„Облога" — це драматична поема, що її акція відбувається підчас походів Хмельницького. Облягають одне з міст Західної України. До міста дістається потайки Тиміш Хмельницький, щоб зробити тут підкоп під мури і в цей спосіб впустити туди козаків. Він входить до помешкання італійського архітекта Дольче і з допомогою його жінки Беатріче проводить в життя свої задуми. Захоплена красою та святим запалом Тимоша, Беатріче допомагає йому, представляючи молодого гетьманича як італійського архітекта, що мав загостити до їхнього дому. Дольче, сердечно врадуваний „братньою душею", не догадується нічого, провадить з Тимошем довгі розмови на мистецькі теми і серед них та при чарці вина забуває про страх перед „харцизякою" Хмельницьким. Лише хитрий учень архітекта поляк Бербецький кидає підозріння на гостя. Але Тимошеві вдається здійснити свій задум і Хмельницький здобуває місто. Дольче дістає номінацію на надворного архітекта Хмельницького і позбувається страху перед „варварами".

Тут даємо Вам малу картину з першої дії. Це розмова Тимоша з Беатріче, безпосередньо по його приході до дому архітекта.

ТИМІШ. О, пані!
Як дякувати маю за рятунок?
БЕАТРІЧЕ. Облиш мене. Іди, звідкіль прийшов.
ТИМІШ. Коли я вже прийшов, не швидко вийду...

(Заклопотаний чимось, бере свічник із горящими свічками і підходить до кружґанку. Підносить і опускає свічника — це мабуть гасло. Беатріче прожогом вириває йому з рук, він відступає збентежено).

БЕАТРІЧЕ. Що це таке, нікчемний? Може гасло?
Кому ти подавав, цей знак лихий?...
ТИМІШ. Тому, хто заодно зі мною прагне
Служити батьківщині — гасло вірних...
БЕАТРІЧЕ. І ти відважився в приявності моїй
Свої зрадливі пляни тут кнувати?
Іди звідсіль!...
ТИМІШ. Охоче, та не можу...
БЕАТРІЧЕ. Скажи чому, нещасний?...
ТИМІШ. Слухай, пані,
Тут бути мушу — обов'язок мій.
Ми у війні з ляхами — ти ж чужинка,
І не тобі встрявати в наші спори...
БЕАТРІЧЕ. Люблю це місто тихе, і не видам
Його я ворогам.
ТИМІШ. А ворог де?...
БЕАТРІЧЕ. За мурами, отам в лісах, на луках...
ТИМІШ. Говориш і сама собі не віриш,
В лісах отам, за мурами зібралось
Усе нове, що буйне й молоде,
А тут лиш плїснява, гниття, мертвота.
Весні що йде, чи станеш на дорозі?
Хто ворог твій? Життя, чи смерть німа?
Свобідний люд — чи пригоща тиранів?...
БЕАТРІЧЕ. Із тих походжу я, що підіймали
За волю зброю. Коля де Рієнці, *)
Трибун народний Риму — предок мій.
Дочка чи син Італії ніколи
Ще не ставали за ярмо тиранів.
ТИМІШ. Чого ж сьогодня, римлянко, стаєш ти?
БЕАТРІЧЕ. Не знала я, що на прапорах ваших
Свободи гасло...
ТИМІШ. На сторіччя раз
Народ підводиться, святу хапає зброю,
Мов вал морський, клекоче гнів його,
Немов вулькан, спалахує рішучість
Його вождів. Додолу, геть ярмо!...
Загарбникам, гнобителям, тиранам —
Відважні легії жбурляють гордий виклик,
І вже гримить залізная ріка
Народного повстання. Із снагою
Йдуть месники до зір — до перемог,
І там рубіж тій повіді вогненний,
Де ворог смерть вихаркує свою...
БЕАТРІЧЕ. Твоя велика віра...
ТИМІШ. Постривай,
Тут важиться непевна доля друзів —
Я мушу гасло їм подати тричі...
БЕАТРІЧЕ. Запізно. Чую кроки... Обережно!...

*) Коля де Рієнці — народний трибун, жив у роках 1313—1354. В 1347 році заснував державу на староримських зразках і вибрав себе трибуном.

ВСЕВОЛОД БОЯРЕНКО

НАПЕРЕДОДНІ

В ріці одного ранку тріснe крига,
Немов від грому верх гірської фої,
І попливе, звільнившись від кормиги,
Потік води хрустальної, рвучкої.

На вулицях зчорніє на болото
Морозний сніг, спростує дужі м'язи
Широкий степ. Свобідно, безтурботно
Дихне земля; — з кайдан розкутий в'язень.

Повіє вітер весняний, упертий.
Його напившись, вп'єшся поневолі,
Впадеш ти раз, і другий, — та утретє
Повстанеш свіжий і пружний, мов олень.

Вмліває день. Заходить сонце багрю,
Мороз на шибці квітку тче чудесну,
З дахів стріляє просто дим. Я ж марю
Про українську, про прийдешню весну.

МИКОЛА БОЛКУН

З МИНУЛОГО

Грому зов і вітру злі пориви,
В непокірнім леті хвищі щит.
Коню, коню мій сріблястогривий,
Не корися бурі ні на мить!

Ми мчимо розгоном рідних гонів.
Хай лиш спис для мене — ятаган.
...Десь в кущах, в зеленому прогоні
Нас чекає смілий отаман.

Краще смерть, ніж ворогам до кігтів!
Знай: несем ми — зоряність огня.
Промокає куртка аж до ліктів,
Та не здамсь, не злізу із коня!

Слідами Шевченка по Україні

Шевченко і Україна — ці дві назви — два поняття так міцно між собою сплетені, так зазублені, наче б два коліщатка, що приводять в рух увесь механізм життя народу. В них — щось символічне, а то й містичне. В них усе минуле — сучасне і майбутнє. Україна — це Шевченко. Це його „кров'ю полита, кістьми засіяна" земля, земля пишного і родючого чорнозему та безперервних змагань, що ними вщерть заповнена історія нашого народу; це його бунтівне, горде, непокірливе серце, що не дасть себе скувати; це його душа повна жагучої пристрасти і любови та незломних поривів до волі. Хто хоче глибоко збагнути душу України — мусить заглибитись у Шевченкові твори, бо вони показують її велику красу, її життя та змагання. Щоб пізнати Україну, треба як і Шевченко, вміти проникнути в таємний серпанок сповиту далечінь українського степу, прислухатися до подиху вітру, що з козачою могилою говорить, чи до реву діда — Дніпра, що на своїх запінених гривах залюбки колись носив „завзятих чубатих слов'ян — Запорожців. Бо розлогі степи з могилами і байраками, бо широкий могутній Дніпро із святими київськими горами, бо „неначе писанка село" закосичене садами, гаями — все це Україна. Це і Київ і Чигирин, Суботів і Батурин — живі свідки української історії і її перехресних шляхів.

І саме цієї чарівної України ніхто краще за Шевченка не вивчив, не пізнав. Країна і народ, що в ній живе та змагається, стали надхненим вогнем — стали джерелом його творчости. Він великий кобзар України — перейшов її від краю до краю. По степах і могилах, урочищах і руїнах — свідках колишньої „слави дідівщини" — усюди ступала його нога і вони зродили його велику поезію.

Вже маленьким 7-літнім хлопчиною він настирливо цікавиться природою довкілля; — його цікавить і гай, і байрак, і висока Пединівська могила, що виросла на обрії. Він жагуче прислухується до голосів природи, що проймають його чутливу, вразливу на красу душу. Та найближче довкілля надовго йому не вистачає. Він рад знати, що он там за горою, чи справді там, як люди кажуть, „залізні стовпи небо підпирають". І він мандрує туди, де, здається йому, земля з небом сходиться — і незаспокоєний вертається додому. Оця мандрівка малого Тараса — збагнути тайну природи — незвичайно прикметна для його творчого зростання.

На десятому році життя пощастило відбути з батьком, що залюбки чумакував, мандрівку на чумацькому возі в далекі сторони України. Йому вперше довелось побачити чудовий український степ — у всій його красі і таємничості. І тоді то у молоденькій поетовій душі вперше заворушилися незнані почуття — почуття „космічні", той особливий стан, коли хочеться обняти оком душі цілий світ в часі і в просторі.

„В степу ніч — ясна, місячна, тиха чарівна ніч. На степу нічо не ворухнеться, найменшого руху і тільки, коли проїдеш повз могилу, на могилі тирса немов ворухнеться і тобі чогось страшно робиться". Так згадував він свої степові враження.

Шевченко: Видубицький манастир у Києві. Офорт 1843—4

Подібні подорожі з батьком на чумацькому возі, степами України належали до найкращих епізодів молодечого Тарасового життя — життя тяжких сирітських злиднів і жахливої панщизняної неволі. До світлих моментів його сирітського життя належали теж піші мандрівки з сестрою на прощі до Мотронинського манастиря, де на кладовищі поховані були жертви подій з часів Коліївщини. Оповідання старих людей про ці події теж помітним слідом відбились згодом у його історичних поемах.

Та не довго довелось Шевченкові мати змогу пізнавати і вивчати свою батьківщину. Прийшли роки злиденного життя, скитання за світлом науки, потім довгі роки мандрівки з паном до Вільна — Варшави, а згодом злиденний побут У Петербурзі і щасливий викуп з кріпацтва. І щойно з тією хвилиною перед Шевченком відкривається світ. З неймовірною жадобою кидається він до книжок і студіїв малярства. Та його не манить — ні карієра ні слава, а тільки бажання служити народові, що сповняє всю його душу.

З великим запалом береться він вивчати минуле України, аж надто добре знаючи вже її теперішнє. Досі це минуле знав він тільки з оповідань, народних переказів, лірницьких та кобзарських дум, старих пісень. Тепер йому до рук попадає високопатріотичний твір „Історія Русів", праця історика М. Маркевича „Історія Малоросії", та інші праці з української історіографії, які показують йому все минуле України, з її гетьманами, Запорізькою Січчю, славетним козацтвом і з усією бувальщиною.

В ньому зростає український козацький патріотизм, зростає безмежна любов до батьківщини, але одночасно родиться й велика туга за Україною, яка серед холодних непривітних мурів невської столиці стає йому чудовою візією.

Його душа рветься на Україну до тих місцевин, де колись гуляло січове козацтво, де жили ще традиції гетьманської держави, де колись буйним цвітом цвіла її воля. А до того ще бажалось нашому поетові побачити, як живе ця Україна сьогодні, ближче познайомитись з її вельможами і панами. Домагалась цього вся його душа, домагалась цього його творчість.

Весною в 1843 році Шевченко виїхав в Україну. Покидав її тому кільканадцять років безпомічним панським прислужником-кріпаком, а вертався по роках мандрівки вільною багатою досвідом і знанням людиною, відомим мистцем, з ореолом національного поета. А проте важко було на душі нашому поетові. Їхав у країну, де знав, що, крім плачу, нічого не почує — але де надіявся, крім запроданих Москві малоросів, зустріти якісь „живі душі", а там і „з святими горами Дніпро і золотоверхий Київ" і багато — багато сонця.

Перші свої кроки спрямував на Чернігівщину до графа Тарновського, що жив у Кочанівці. Але штучна атмосфера великопанського двору не цікавила його, хоч мав тут нагоду познайомитися з багатими українськими вельможами, що приязно вітали нового українського поета. Якась сила тягла

його в Київ — матір українських городів. Тут наш поет знайомиться з другим великим українцем цього часу, істориком і письменником Паньком Кулішем, з яким оглядає чудові околиці Києва, їде у Межигірський Спас, де був колись козацький манастир, тут оглядає „убогі руїни" давньої слави, що згодом озвалось відгомоном у поемі „Чернець" і в „Великому льоху". З Київщини переїздить поет на чудову своїми краєвидами Полтавщину. Тут гостює він у байкаря Є. Гребінки і в „українському Версалі" в с. Мосівець у відомої української магнатки п. Тетяни Вільхівської — де знаходить сердечний привіт з боку довколишнього українського дворянства. А далі він і в Ковалівці у визначного українського діяча гр. Капніста, і в Березані на Переяславщині у гр. Платона Лукашевича — відомого збирача і видавця українських пісень, де вперше знайомиться з первопочинами укр. літературного відродження Галичини — „Русалкою Дністровою".

Шевченко: У Києві. Офорт 1843—4

Дедалі поет відвідує рідну Кирилівку і свояків — що витали його вільного з великим зворушенням, а звідти їде в околиці славного своїми традиціями Чигирина, оглядає Дніпрові пороги, Хортицю, перебуває на місцях колишньої запорізької Січі. Зокрема велике враження зробила на нього подорож у Чигирин і на Січ. У Чигирині був іще малим хлопцем і тепер по 14-ьох роках, коли зарисовував до подорожнього штамбуху Чигиринську гору — місце сильної фортеці — гнізда Хмельницького і Дорошенка — переживав велике зворушення

„Гетьмани, Гетьмани,
Як би ви то встали,
Встали подивились
На той Чигирин" . . . .

А згадуючи „козацьку славу убогих руїн" чув страшну мову предків, докори негідним їх зусиль внукам

„Великі люди із руїн
На світ виходять і говорять,
Говорять страшно". . . . .

Ще більше зворушив поета Суботів — бувша гетьманська резиденція. Тут зрисовував козачі хрести, Богданову церкву і розриті москалями підземелля давніх гетьманських палат. Саме тут, на руїнах Суботова і Чигирина поет всім своїм єством відчув ганьбу рабської сучасности, весь сором національної неволі і зради цілих поколінь

„Заснула Вкраїна,
Бур'яном укрилась,
Цвіллю зацвіла".

І саме тут на оцих святих руїнах зародилось у Шевченка непереможне бажання бити у дзвін на сполох, будити „живих і мертвих земляків" до чину, до боротьби. Тут знайшли свою ґенезу „Розрита могила" і „Чигирин" — тут Шевченко сформував свій політичний і ідеологічний світогляд. Дивлячись на сплюндровану Україну — символом, якої була Богданова церква в Суботові, він плакав такими ж сльозами, як і на руїнах Січі.

10 місяців перебував Шевченко в Україні, 10 місяців впивався її красою і чаром, а водночас болів серцем і душею над її безталанням. Великий запас вражінь віз він з собою у непривітний Петербург. „У цьому раї на землі я бачив пекло". Бачив народ у неволі і біді, бачив ворогами сплюндровану Україну і земляків — перевертнів, бачив безпросвітню темряву народу, страшне закріпачення, нелюдську рекручину — бачив пекло народних мук, а все те знайшло згодом свій вияв у таких його творах, як: „Розрита могила" „Чигирин", „Сова", „Сон" і інші. Єдине, що радістю сповняло його серце, це велика кількість історичних і побутових картин, які змалював і привіз з України.

1845 року Шевченко знову на Україні. Тим разом як член наукової комісії, що обслідувала і зрисовувала пам'ятки української старовини. І знову подорож чудовими землями України: Миргородщина, Прилуччина, Роменщина, Хорольщина, Лубенщина. З якоюсь ненаситною жадобою вивчав він тоді батьківщину. Їздив по Полтавщині, оглядав і зрисовував руїни і залишки старих фортифікацій, історичні могили; оглядав і захоплювався чудовою пам'яткою української архітектури — Мгарським манастирем. Тоді то він не міг очей звести із величної краси Дніпра і виду на Переяслав та Трахтемирів. Та разом з цим він бачив оте пекло на землі, бачив „панів недолюдків" — „дітей юродивих" — „голодних ворон" — отих, що розпинали Україну. У душі його знову спалахнула ненависть до існуючого ладу, а зокрема до земляків, що „шкуру здирали" з найменшого брата. І тоді то у глухому закутку Переяславщини він творить своє величне „Посланіє" до всіх українців, в якому закликає усім серцем полюбити велику Руїну

„Схаменіться, будьте люди
Бо лихо Вам буде". . . . .

Після важкої недуги він знову продовжував свою мандрівку по землях Ніженщини, Чигирина — де пильно досліджував пам'ятки по Мазепі і врешті знову повернув „у святе місто України — Київ, що його, з чудовою панорамою Наддніпров'я, любив понад усе.

Закінчив свою мандрівку поет восени 1845 р. подорожжю у Західну Україну. Він проїхав Поділля і Волинь, був у Бердичеві, Житомирі і Кам'янці, а врешті і в Почаєві на Волині, де зрисовував Почаївську лавру. Був у чудовому Крем'янці і на полях Берестечка. І напевно тоді, коли то з Почаєва дивився на Підкамінь, що за кордоном, — душа його рвалась до Галичини, якої побачити таки йому не довелось.

Це й була передостання подорож Шевченка по Україні, яка дала йому безліч творчої снаги, а водночас і сили пережити 10 літ важкого заслання. Ще раз після повороту з заслання старим знесиленим старцем відвідав він Україну, ще раз насолоджувався її красою і ще раз вітали його кращі земляки, як великого поета-мученика, аж поки не перестало битися його дуже серце, що жило і вмерло для України.

Мирослав Семчишин

В. Іваненко

ТАЄМНИЦЯ ПРОСТРЕЛЕНОГО ПОРТРЕТА

Провідник групи болгарських студентів, яка мандрувала по Балкані, Славчо Райчев, зовсім не переборщував, коли говорив, що Казаплак і долина Тунджі найкращі в світі. Перед мандрівниками серед яких находився студент слов'янської філології софійського університету, Українець, Олесь Мірчук, простягався чарівний вид — широчезна долина річки Тунджі, а в ній села, що потопали в пелюстках рожевих ланів. Куди не глянь — всюди яскраві барви, куди не обернутися — всюди п'янкий рожевий аромат...

Метою їхньої мандрівки була Шипка, історичне місце визвольної боротьби болгар коло Казаплаку. Поки йшли вони Средною Планіною — віяв гірський вітер, і не відчувалося втоми. Але коли вони опинилися в долині Тунджі, сонце почало жарити так немилосердно, що студенти, п'яні від рожевих випарів, рішили відпочити в найближчому селі Трандафіл.

Згасивши спрагу та заспокоївши голод, полягали прогульковці в тіні платанів, та зараз поснули. Лиш Мірчук, якого все захоплювало, який хотів мати якнайбільше вражінь з мандрізки, оглянув враз з провідником Славчом трандафільську церкву. Один з господарів Петро Кирлангич показав їм як збирають пелюстки троянд, як з них витискають пахучий олійок тощо. А потім запросив їх у хату („кашта") щоб погостити, бо відомо... „Гість у дім, Бог з ним". Поки він порався коло сніданку, Мірчук роздивлявся уважно по хаті. Його, чужинця, надзвичайно цікавив болгарський побут. Раптом він скрикнув: „Що це? Шевченко?" Поміж іконами висів маленький образ зі знайомими кожному українцеві рисами обличчя... З-під баранячої шапки дивився мудрими очима Тарас Шевченко.

За дозволом господаря, що саме увійшов з відсвіжуючим напоєм, Мірчук зняв портрет і почав оглядати. У рямцях домашньої роботи була оправлена літографічна відбитка портрета великого поета. Краска його вже полиняла, а побіч правого вуха находилася кругла, мов випалена, діра. Господар помітив їхнє заінтересування і став оповідати: „Цей образ залишила в мого батька Бояна одна чота повстанців, яка пішла в бій з турками. Мій батько („башта"), побачивши на його зборотнім боці письмо апостола болгарського відродження Любена Каравелова, оправив портрет за скло і повісив, як найбільшу святість, поміж іконами"... При цьому господар обережно повиймав кліщами цвяхи з рамок і вийняв портрет. На його зборотнім боці вони побачили такий болгарський вірш:

„Хора [1]) пъшкат вов вериги
А защишник немат, —
Нема с кого да се заемят
Дружно да възстанат
За евангелието, за правдата
За простите хора"

а під ним присвяту „на моят друг (моєму другові) В. Кр - - енко посвящава — Любен Каравелов" з датою „1871 година" (рік). Мірчук не міг вийти з дива (це ж був уривок Шевченкового „Єретика, або Івана Гуса"), а господар оповідав далі: „1878 р., підчас болгарської визвольної боротьби, Трандафіл, як і поблизькі села, кватирував у себе російські війська, що змагалися з турками за Шипку. В хаті мого батька мешкали офіцери. Одного вечора п'яний російський старшина виймав револьвера, націлився до образів і вистрілив, а я, шестилітній хлопчина, свідок цієї події, з плачем утік до батька. На другий день батько зняв образ і, щоб ще щось таке не повторилося, заховав його. І лиш пізніше, коли офіцери вибралися, він оправив удруге невинний образ і повісив на давнє місце". Олесь Мірчук не знаходив слів подяки господареві. Адже ж його свята пам'ятка по чоті повстанців з 1873 р., які загинули десь у борах Средної Гори в боях з турками та черкесами, пам'ятка по Любені Каравелову, для нього, українця була ще святішою.

*

Літня спека. На вулицях Софії рух наполовину змалів. Прохожі швидко полагоджують свої справи і вертають у тінь... Шукає прохолоди в затінених кімнатах „Болгарської Народної Бібліотеки" і Мірчук. Від надзвичайної події в Трандафілі його полонила одна думка: „Хто ж такий був оцей Кр - - - енко?...

Він друг Каравелова і безумовно українець. На це вказує українське закінчення прізвища -„енко". Так. А ще на портреті Шевченка... Може завдяки йому Шевченкова муза будила натхнення в молодих болгарських поетів революціонерів"...

От тому кожної днини прочитує Мірчук твори Каравелова, студіює причинки до його життєпису, та надармо... Сьогодні оце Мірчук довідався, що про одного українця, І. Прижова, Каравелов згадує зовсім докладно, але про Кр-енка ані слова... Може творчість Хріста Ботьова, Василя Левського та Бенковського своїм сяйвом притемнила діяльність Каравелового друга... А може сам Кр-енко не бажав собі розголосу?... Він міг називатися: Кр-авч-енко, Кр-амаренко, Кр-аленко, Кр-ил-енко, Кр-им-енко і т. п. Щось мусіло бути... Конспірація! Так! Безумовно, вона.

І Мірчук замовив у бібліотекаря літературу з революційної доби. Він переглянув уже „Знаме" і відозви Рев. Букарештського Комітету. Одначе в них не було нічого такого, щоб кинуло бодай трохи світла на особу загадкового Кр-енка. Лиш у газеті „Дунавски лебед" знайшов Мірчук протиросійські статті, підписані криптограмом „В. К.". В них писалося: „Не звертайте уваги на облесливі словечка православного російського царя. Гляньте, що сталося з православною Україною та Грузією! Болгари! Ніхто вам не поможе, як ви самі собі не допоможете"... і т. д. Каплі поту спливали з Мірчукового чола. Криптограма „В. К." могла, щоправда, скидатися на „В. Кр-енко", але це було лиш правдоподібністю. Здається, мав він нитку до клубка... Але вона все таки, губилася далі...

*

Вже другий день перебуває Мірчук на селі Козлодуй над Дунаєм. Розшуки в Софії не довели ще до розв'язки таємниці. В студіях над життєписами болгарських поетів знайшов він один цікавий момент. В біографії Хріста Ботьова згадується, що він ходив до гімназії в Одесі. Одначе він скоро покинув науку і за допомогою одної таємничої особи, (на думку проф. Бояна Пенева), українця, перейшов російський кордон та поселився у полудневій Басарабії. Тут, де болгарська еміґрація мала повну свободу, віддався Ботьов цілою душею справі визволення батьківщини з-під турецької кормиги. Він кілька разів переходив Дунай і ширив революційні думки. Одначе його пропаґанда, проводжена серед темного населення, не мала успіху. Ботьов вертається до Басарабії зневірений... „Не варто працювати для народу". І тут удруге з'являється таємничий українець, той сам, що перевів його з Одеси до Знаменки, і переконав його так, що Ботьов віджив. Він зорганізував нову чоту і продеклямував їй свої палкі патріотичні поезії. Наступив 1876 рік. На румунському боці Дунаю задержався австрійський пароплав „Radetzky". До нього всіло 200 робітників, купців і садівників зі своїми паками. Напроти села Козлодуй один „купець" — Ботьов розвинув болгарський прапор з вишитим левом і наказав капітанові зупинити корабель. Нібиробітники озброїлись і, висівши по болгарському боці, поцілували землю та почали свою роботу... Почалась боротьба, в якій визначний поет і фанатик Ботьов поклав свою буйну голову...

Мірчук розпитує і шукає слідів Ботьова в околицях Козлодуя. Блукаючи по дебрах і яругах дунайських потоків, він натрапив припадково на пасіку. Коли згадав він про причалення „Радецького", сивоволосий пасічник Станко Канчев став оповідати: „Великим героєм був Ботьов. Як нині пригадую собі його смерть. Я був тоді пастушком. Мої вівці і кози розбрилися по Балкані, а я, шукаючи їх по шумаві (лісі), наткнувся випадково на чоту Ботьова. Вони співали гарно наших пісень. Нараз почулися з південної сторони лісу — стріли. Це надходили турки та черкеси. Я почав утікати, але годі було; турки обійшли вже кругом ліс. Я виліз тоді на дуба і, тремтячи від страху, пережив цілу битву, що точилася на узліссі. Чота стріляла цільно. Турки мали великі втрати, але їх було більше. Стали рідшати і ряди чоти. З противного боку наступали черкеси і взяли чоту в два вогні. Тоді Ботьов підняв угору прапор і з криком: „Да жъве Болгария! Напред!" — хотів проломитися з чотою в напрямі лісу. В цій хвилині поцілила його куля і він, падаючи, крикнув ще: „Прощай, Криленко!", повалився, як підкошена квітка, на землю, а полотнище прапора вкрило його обличчя".

— „І ви добре чули оце „Прощай, Криленко", дєдо Станко?!"

— „Так, як чув його „Да живе!", як чую ваш голос...".

*

Таємниця простреленого портрета була розгадана. Болгарська земля вкрила тіло Каравелового друга, В. Криленка, оцього таємничого українця, що підносив на дусі Хріста Ботева в хвилинах зневіри.

[1]) хора = люди — народ.

Рудольф Кінав

ВІДВАГА В МАЛИХ ВЧИНКАХ

„Und setzet Ihr nicht das Leben ein,
nie wird Euch das Leben gewonnen sein"?

Мені саме було одинадцять або дванадцять літ, коли одного разу вийшов я з батьком на Літню Греблю на Ельбі. Саме там стрінули ми одного старого робітника, каліку на ногу. Він стояв, спершись на лопату. Коли ми підійшли ближче, мій батько відізвався тихо до мене: „Оце стоїть Петро Штількен, — це великий герой, придивися до нього уважно!" Я, очевидно, зробив це та уважно до нього придивлявся. Батько обмінявся з ним кількома словами, а коли ми його минули, продовжуючи свій прохід, я розсміявся: „Що ти говориш, батьку? Це має бути герой?" — „Так, мій хлопче!" — „Але ж він зовсім на такого не скидається!" — „Ні? — А ти як думаєш? Який повинен бути вигляд героя?" — „Но, — великий і сильний — і цілком інші очі, і — —" „І звучний, гордий голос", продовжував батько, „і велику медалю на грудях, що?" — —

Я задумано мовчав: „Чому саме він є героєм, батьку! Що він таке зробив? Чи він був на війні і — — —?" — „Ні це ні, але — перед десятьма роками він, не зважаючи на свою нещасливу ногу, рачкував більше як сто метрів по тонкім льоду Ельби та вирятував двоє дітей, витягнув з води на греблю двох хлопчиків свого найлютішого ворога, — хоча на льоді ніколи не був та не вмів плавати". — „Ах —! — сказав я тихо, і тому він — —? „Тому він для мене герой, справжній, великий герой — бо наражував своє життя, щоб рятувати інших!"

Ми йшли мовчки далі. Щойно по довшій хвилині спитав я: „Ч и т и не вчинив би цього т а к о ж, батьку? „Батько знизав плечима: „Не знаю, — коли небезпека минає, говоримо, що ми вчинили б це також, — але — чи це виконали б, коли вона несподівано приходить — хто знає?

Ці слова довго не давали мені спокою. „Чи ми це виконали б — хто знає?" Але я хотів сам про це переконатися, тож чекав на якусь нагоду, щоб перевірити свою відвагу. Та довший час не міг я нічого зробити, — коло нас ніщо не сталось, ніхто не кликав на допомогу, ніхто на мене не нападав, щоб я мусів боронитися. А коли вирішив сам шукати малих сутичок і небезпек, все оберталося проти мене: тонка дошка, яку я поклав через широкий рів, переломилася і я ледвеледве виліз із нього. При сильнім та неспокійнім вітрі вилетів з нашого човника з розпущеними вітрилами. З високої тополі на греблі стрімголов полетів у болото. Все було проти мене.

Але одного дня — так підвечір — трапилася добра нагода виявити себе героєм: Саме надходила буря; гриміло і блискало, а навіть почав уже йти дощ, — коли несподівано коні у млинаревім возі погнали просто до греблі, а гребля була вузька та болотяна і на ній було декілька дітей.

Я саме вийшов з воріт і — побачив це. Я не знав, як поводитися з кіньми та як можна їх найкаще спинити, — але я мав на думці старого робітника на льоді — і скочив збоку до коней, зловив сильно за поводи та примусив їх зупинитись. Але в тій же самій хвилині батіг млинаревого слуги, — що сидів на козлах під непромокальним полотном і виглядав крізь малу шпарку, — опинився на моїх вухах. Від був дуже лютий, що я зловив за поводи коней, яких він сам підганяв, щоб швидше доїхати додому.

З моїм „бути героєм" знову нічого не вийшло.

Щойно пізніше — багато пізніше — зрозумів я, що також у малих — цілком малих щоденних вчинках можна свою відвагу сталити та загострювати. Ніколи не треба чекати на якусь небезпеку, або боротьбу, або на голос порятунку. Може бути й інакше. Як я це розумію? — Отже так, — але уважай:

Наприклад, — знаходишся в малім веселім товаристві. Несподівано один з друзів починає оповідати несмачний та безсоромний жарт, або співати двозначну пісню. — Думаю, що того не будеш слухати, а встанеш та скажеш голосно й певно до нього: „Ти повинен соромитись! А ви всі також, коли смієтеся з того!" — Так, це належить до відваги, — але т и м а є ш відвагу або — можеш її мати.

Або, наприклад, таке: Тебе запросили на якесь велике свято, на якім п'ють багато горілки і тебе також примушують пити, покликуючись на старе та брехливе говорення, що з тебе не був би „лепський хлопець" коли б ти цього не зробив. Думаю, що т и не є прихильник „надмірного пиття горілки", — встань і скажи: „Ні, я не п'ю! Я п'ю тільки тоді, коли маю спрагу, але й тоді п'ю тільки воду!" — Це належить до відваги, але — ти м а є ш відвагу або — можеш її мати. Або, наприклад, таке: Знаходишся в товаристві, яке знеславляє та висміває Бога і всяку релігію. Думаю, що т и не легкодух і богохульник. Піднеси голову вгору і скажи їм щиро та відверто в вічі: „Свої переконання заховайте для себе, а мені залиште мої! Я вірю в Бога так сильно, як вірю в Німеччину!" — Це належить до відваги, але — ти м а є ш відвагу або — можеш її мати.

Або, наприклад, таке: Десь якийсь хвалько й легкодух премудро, непристойно та грубо говорить про жінок — про всіх жінок. — Думаю, що ти цього н е л ю б и ш, — вдар об стіл та запитай донощика та обмовника, чи він не має також матері або сестри і чи в їхній присутності буде так само мудрувати та брехати? — Це належить до відваги, але т и маєш відвагу або — можеш її мати.

Або, наприклад, таке: Граєшся зі своїм другом на вільнім повітрі, а коло вас проходить старенька, бідна та негарна жінка або старий слабосильний чоловік з довгою сивою бородою. Твій товариш робить злосливі уваги або говорить утерті, немудрі жарти. — Думаю, що ти цього н е з р о б и в б и, — потягни сильно рукою по його носі та скажи: „Залиш старих людей у спокою! Колись були вони також такі молоді та життєрадісні, як ми, — а ми будемо колись також такі старі та безпомічні, як вони! Хто знає, чи котрийсь з нас не буде мати такої бороди! — Хіба тільки той — справжній мужчина, хто не має бороди?" — Це належить до відваги, бо твої товариші будуть з тебе сміятися, але — ти м а є ш відвагу — або можеш її мати.

Або, наприклад, таке, — ні, — не потребую тобі вже більше говорити. Ти знаєш уже, як я думаю, — і будеш уже сам уважати, щоб при кожній нагоді свою відвагу — також у малих вчинках — перевірити та виявити. Одначе ніколи не думай: „Я хотів би, я зробив би це, я сказав би ось так". „Мусиш швидко рішатися р о б и т и й говорити".

Але в тім „бути відважним" мусиш вправлятися та вчитися і мусиш — як це буває в кожному званні — починати від малих та простих справ, — бо щойно тоді — тільки тоді — зможеш колись у великих, поважних і небезпечних обставинах бути смілим та відважним і з м о ж е ш — коли на це прийде час — виконати найбільше, що тут, на землі, можна зробити; а саме своє ж и т т я наразити, щоб друге рятувати, — або свій **нарід** та б а т ь к і в щ и н у охороняти.

З книжки: Rudolf Kinau: „Kamerad und Kameradin". Bunte Bilder, Gedanken und Worte aus den Morgenfeiern im deutschen Rundfunk. 1941 Quickborn-Verlag. Hamburg.

Переклав *М. Пшеп'юрський*

ЗАГАДКИ

1. Пластун Олесь Бистрий прийшов до товариша, як той значив щось і міряв на пляшці. „Маю нарисувати на цій пляшці два рівнолежні круги, один на 10 цм, другий на 15 цм від підстави. Ось міряю, значу і ніяк не виходить рівно".

„Це легке", — сказав Олесь Бистрий; взяв пляшку і вийшов з нею з кімнати. За хвилину вернувся, а на пляшці були нарисовані два рівненькі круги. Як він порадив собі?

* * *

2. Уважайте добре: Два бедуїни їхали верблюдами пустинею. Зайшла мова про швидкість їхніх верблюдів і вкінці пішли вони об заклад: чий верблюд побіжить поволіше, тобто прийде другий до недалекої оази, той виграє. Але виринула трудність: ніхто не хотів перший добігти до мети. Тоді залишили верблюдів і пішли до мудрого шейха по раду. Той вислухав їх, потім шепнув кожному щось до вуха. На це обидва бедуїни зірвались, кинулись бігом до місця, де залишили верблюдів, кожний вискочив мерщій на верблюда і з усіх сил почвалали до оази. Виграв заклад той бедуїн, що перший приїхав до оази. Що порадив їм шейх?

СЯХО

Цього року я прийшов по довгій перерві знову на львівське грище. У змаганнях падали нові осяги й рекорди, в спортивних звідомленнях багато уваги присвячували старим і новим першунам, у розмовах змагунів чув я раз-у-раз ті самі прізвища, що їх з захопленням називали молоді спортовці, задивлені в недосяжні покищо для себе осяги першунів. От тоді згадалось мені одно ім'я. Це ім'я молодого спортовця, що хоч ніколи не був рекордистом, ніколи навіть першого місця не здобув, проте своїм гартом, виробленням, поведінкою на кожному кроці доказував, що гасла, які ширив колишній УСС, не були для нього пустими звуками, а справді ввійшли в його кров, проникли всю його істоту.

Вперше зустрів я його на спортовому майдані. Року і дня не пам'ятаю, у всякому разі було це влітку, в гарячу сонячну днину, на легко-атлетичних змаганнях в одній з округ Українського Спортового Союзу.

Над майданом стояла гаряча атмосфера змагань. Вистріли спортових пістолів, оплески глядачів, шалений крик юрби, що підбадьорювала своїх вибранців, а понад тим рівний, спокійний голос заповідача.

Змагання йшли в повному розгоні. Біги, стрибки, мети перепліталися з собою. Передбої, півфінали, фінали, кидали все нові прізвища. Часом переможцями були відомі місцеві „аси", а часом невідомі нікому змагуни з провінції загрожували їм, а то й перемагали своїх власних противників.

Саме в цей день — перший день змагань — я вперше побачив його. Заповідач якраз викликав змагунів до передбігу на 400 метрів. На місці старту зібралося кільканадцять постатей. Серед них побіч знаних змагунів було також чимало „провінціялів" яких місцеві знавці відразу засудили на невдачу.

Перші передбіги пройшли без несподіванок. Заправлені змагуни звичайно вже по кількадесять метрах виходили наперед і без труду вигравали біг. Не помагав запал і амбіція. По короткій боротьбі молоді змагуни резиґнували і вдоволялися дальшими місцями, а то й зовсім не кінчили бігу.

В одному з останніх передбігів на доріжку вийшов відомий сеніор місцевих спортовців, кількаразовий учасник краєвих змагань. Очевидно, що всі глядачі і змагуни ставили його на переможця в цьому бігу і цілу увагу звернули на перший тор, де миготів його білий однострій. На його противників — двох селян і одного містечкового змагуна ніхто й не дивився.

...„На місця... готові"... стріл!

Гостро зірвалася провінціяльна трійка, залишаючи позаду сподіваного переможця. Та не надовго. Вже на початку прямої, після ста метрів, білий однострій наблизився до противників, минув одного, другого, тільки третій втікав далі, не звільнюючи темпа. Але ніхто не вірив у його перемогу.

„Побачимо, що буде на фінішу" — говорили глядачі.

З наближенням до мети віддаль між противниками щораз більше зменшувалася. Ціле завзяття „провінціяла" не вистарчало на те, щоб перемогти сильного змагуна, що рівним кроком зменшував віддаль, яка їх ділила.

Передній змагун, очевидно „спух". Помітно скоротився його крок, лице викривилося. А противник добігав до нього.

Останній закрут. До мети ще тільки 100 метрів. Першу спробу білого змагуна вспіти наперед несподівано відпер невідомий спортовець. І тоді, підчас тієї короткої кількаметрової боротьби, десь із крила трибуни, яке займали глядачі з провінції, впав відірваний оклик: „Ся-ху"! За першим окликом впав другий, третій, далі кільканадцять голосів підхопило це ім'я.

Оклики, видимо, підбадьорили змагуна, бо він ще збільшив темпо та дещо відірвався від противника. Побачивши це симпатики змагуна набрали надії. До них долучалося щораз більше голосів з-поміж публіки, якої симпатії звернулися в бік молодого спортовця, що так завзято змагався.

Крик міцнішав. Сотні голосів підхопили ім'я змагуна. Вкінці один могутній крик юрби запанував над стадіоном. В окликах: „Ся-ху!... Сяху!... Ся-ху!"... цілком загубилися голоси нечисленних прихильників змагуна в білому.

А тимчасом, коли глядачів на трибуні охопив ентузіязм, під шалений ремпінґ на доріжці йшла запекла боротьба. Вичерпаний провадженням, виснажений великим темпом, Сяхо не здавався. Рештками сил, сціпивши зуби, рвався до мети. Противник наступав йому на п'яти. Довгим елястичним кроком фінішував та присувався щораз ближче до нього. Ще два метри, ще метр..... Одначе Сяхо не здавався. Рештками сил ще раз відпер атаку і відірвався на крок... Останні метри... Білий змагун знову наблизився. Кілька метрів ішли змагуни пліч-о-пліч, але в останніх кроках Сяхо видобув з себе останні сили. Хиткім кроком відірвався від суперника і перший висунений на півметра, падаючи з ніг узяв стрічку.

На другому місці прийшов типований переможець.

На стадіоні захоплення. Біля несподіваного тріюмфатора юрба змагунів, суддів. Впорядчики з трудом здержують глядачів, що рвуться на стадіон, щоб привітати переможця, потиснути йому руку.

З блідим від перевтоми лицем, з якого ще не зійшов вираз завзяття, з розбурханими на чолі чорними кучерями, стояв Сяхо серед нових знайомих та найвизначніших спортовських асів округи і зніяковіло, ніби соромлячись, приймав їхні вияви признання.

Серед тих, що змогли дотиснутися до Сяха, був і я. Вразило мене молоде лице юнака і я вдався з ним у довшу розмову. Я відчув живу симпатію до того ледве 16-літнього хлопця, що виявив стільки гарту, завзяття і сили волі в такому важкому бігу.

Дводенні змагання, підчас яких нам довелося стрінутися з собою в безпосереднім змагу, зблизили нас ще більше до себе. А коли Сяхо виїздив, ми пообіцяли один одному не рвати нашої дружби.

Та не так склалося, як ми думали. Ліквідація УСС-у поклала край таким змаганням на наших землях. Велика частина змагунів залишила площу і взялася до туристики. Зустрінутися з Сяхом я не мав нагоди і поволі забув про того хлопця, що на нього можна було покладати гарні надії.

*

Пролетіла польсько-німецька війна, а на наші землі прийшли більшовики.

Я повернувся в свій повіт і пішов працювати в містечко, звідки родом був Сяхо. Одного дня приступив до мене високий, стрункий юнак. Як же приємно мені було розпізнати в ньому мого молодого друга! В живій розмові проминули нам години того дня.

Не раз і не двічі ми пізніше зустрічалися з Сяхом і при кожній нагоді він виявляв гарт, завзяття і силу волі, як колись на біговій доріжці на окружних змаганнях у день нашої першої зустрічі.

Аж одного листопадового вечора Сяхо не прийшов на умовлену зустріч. А ранком я дізнався, що його вже в місті немає... Приїхало авто і завезло в обласну тюрму.

Дні проходили за днями, а Сяхо не вертався. Та й не було надії на те. Час-до-часу з-поза мурів тюрми пробивалися неясні чутки. Говорилося про нелюдські методи тортур, про те, як держався Сяхо і друзі, про те, як відбувалася розправа. Та це все були тільки вістки, які нічого певного не давали.

Щойно, коли московська навала відійшла з наших земель, дізнався я більше про свого друга. Про його присуд розказав напис на стіні обласної тюрми. В одній з келій чиясь рука написала: „Сяхо засуджений на смерть".

А про останні дні юнака розказав мені його товариш із келії, один з небагатьох, що вирвалися з більшовицької тюрми. Після звірських катувань і тортур, якими не вдалося зломити гарт душі юнака, московські судді присудили його, як „ворога народу" до розстрілу. І цей страшний присуд не зломив могутнього духа юнака. Коли йому сказали, що може ще подати прохання про скасування присуду, він кинув у вічі суддям: „Я у вас помилування не буду просити".

Кілька тижнів після присуду Сяха забрали з келії, і, мабуть, розстріляли на подвір'ї в'язниці. Більше ніякої вістки про нього я не чув.

*

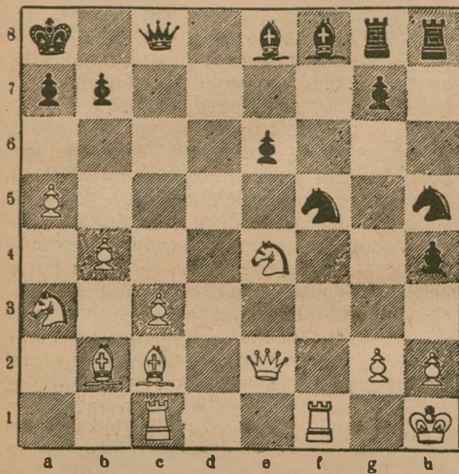
І тепер, коли багато говорять і пишуть про рекорди та рекордистів, коли читаю у спортових звідомленнях прізвища найкращих змагунів, а потім зустрічаю ті ж самі прізвища в списках дискваліфікованих та покараних, згадую нераз молодого хлопця, того невідомого змагуна, що ніколи не був рекордистом, що навіть першого місця ніколи не здобув, але власним життям довів правильність давньої та доброї приказки: „У здоровому тілі — здорова душа". **О. М.**

ШАХИ

Жертва

— Сміливість, очайдушність, лицарськість, самовідданість — подобаються нам і в житті, і в шахах. Шукаємо сильних вражінь, а героїзм посвяти, якому доля дозволить накінець перемогти — зворушує нас, вириває з сірої буденщини, окрилює душу. Мотив жертви, тобто свідомої віддачі противникові матеріальної переваги — здавен-давна відомий в історії шахів. З ним зустрічаємося в найдавніших завданнях, він виступає в „Гамбіті Даміяно“, що своєю давниною сягає 1497 року, він тріюмфує в грі романтиків епохи Морфі й Андерсена та знаходить своє завершення в вічно свіжій, прегарній „Безсмертній“ партії. Логічна, коректна пожертва фігури буває теж прикрасою неодної модерної партії.

Подаємо закінчення партії Аматор—Мезон (Мезон — визначний мистець XIX ст.).

Хід чорних.

20) ... Kh5 — g3 + !! 21) Ke4 — g3 Kf5 × g3 + 22) h2 × g3 h4 × g3 + 23) Kph1 — g1 Бе8 — b5! 24) Ka3 × b5 Бf8 — c5 + 25) b4 × c5 Bh8 — h1 + 26) Kpg1 × h1 Bg 8 — h8 + 27) Kph1 — g1 Bh8 — h1 + 28) Kpg1 × h1 Дс8 — h8 + 29) Kph1 — g1 Дh8 — h2 мат.

Шість пожертвованих фігур! Щоб здобути перемогу — жадна жертва не є занадто велика.

Ст. Рожанковський: *Кізли в Чорногорі*

ФОТОГРАФУВАННЯ „ОТ ТАК СОБІ“

Ти кажеш, Друже, що хочеш фотографувати „от так собі“. Пробач, це неправда. Для „от так собі“ Ти не купував би дорогої фотокамери, не мріяв би про ще дорожчу, якусь „Ляйку“ чи „Контакс“. І Ти не снував би в мріях різних фотографічних планів, не шукав би ще довго перед тим, як дістав свою камеру, мотивів, моментів з життя, не уявляв би собі їх уже на своїй власній світлині, в альбомі або й на стіні у гарній оправі.

Ти, Друже, напевно хочеш фотографувати з душею. І це добре так... Тільки з душею, із серцем варто братися до цієї гарної штуки.

Чи Ти думав про те, що саме потягає Тебе до фотографування? Ти не думав, так як не думав про те майже ніхто. А проте, це справді цікаве... Коли сто тисяч літ тому печерна людина брала в руки ніж або охру і на скельній стіні рисувала диких звірів, або сцени з полювання; коли наші предки з часів Трипільської культури або скити, так як тепер гуцули, малювали свою кераміку, — то це, напевно, той же сам гін, що каже Тобі брати камеру в руки. Це хотіння творити й сказати собі: оце завдяки мені залишиться на світі. Це хотіння творити. І це магія образотворення. Образ, — мальований символ, символ — бажання. Ти хочеш в образку, в світлині виявити своє бажання. І творити... Хоч це щось Твоє особисте, і тільки Твоє; щось, чого причиною Ти сам. Кажуть психологи, що в тому відблиск почуття власної вартости.

Це одне. А далі...

Немає на це ради, що час так швидко летить. Летить і буде завжди летіти, хоч як хотілося б спинити хвилину, коли вона чудова... Тоді камера ловить хвилину чудову, утривалює її на образку. І колись, по роках навіть, Ти віднайдеш хвилину і, може, вдруге оживе щасливе переживання. Камера ловить час.

Довкруги нас речі любі нам, дорогі. Такі, що їх маємо і що хотіли б мати. Фотокамера дає їх нам на власність. Через неї небесні обрії, далекі гори, хмари, вода й вітер, речі й люди стають внутрішньою власністю. Чари, Друже, магія образка.

Ти мандруєш... Гори, долини, старі будівлі, мистецькі твори, цікаві люди, юнацькі пригоди. Якщо вмієш дивитись — відкриваєш все наново світ, життя, тисячі речей. Як ловець, підходиш природу в її таємничих проявах, звірят, рослини. І ловиш на плівку фотокамери, відбиваєш на образку...

Ти хотів би, щоб відомий нагороджуваний фотограф похвалив твої знімки, може хотів би виставити їх на виставці. Це шляхотне хотіння. Але я знаю, не те Твоя мета. Ти хочеш для себе творити, бо в самому творенні — краса. Але в творенні — з душею, з серцем, з думкою. А коли маленька, може, й не дуже вдатна світлинка стане для Тебе талізманом, то це сто раз цінніше, як нагорода на виставці.

Правда, Друже, — Ти таки хочеш багато більше, як фотографувати „от так собі“.

Літературний Конкурс

„Українського Видавництва“ Краків—Львів

Українське Видавництво проголосило Літературний Конкурс на твори дитячої літератури: а) для дітей дошкільного віку; б) для дітей шкільного віку. За найкращі твори призначено по три нагороди: а) за твори для дітей дошкільного віку I. — 1.250 зл., II. — 1000 зл., III. — 750 зл. — фундація Степана Алімана з Коломиї; б) за твори для дітей шкільного віку I. — 3.000 зл., II. — 2.000 зл., III. 1.000 зл. — фундація „Українського Видавництва“.

Умовини конкурсу оголошено в щоденній пресі.

НАШОГО ЖИТТЯ

На старті

ЛЕЩАТАРСЬКІ ЗМАГАННЯ В КРИНИЦІ

21. січня 1943-го р. відбулися в Криниці лещатарські змагання, у яких брали участь члени табору для провідників молоді, молоді семінаристи і лемки зі спортового клюбу „Булава". По спільнім Богослуженні у місцевій каплиці змагуни зібралися біля стрибні, де саме був старт і мета. Провід змагань обняв проф. А. Антонович — командант табору, йому допомагав, як головний суддя, проф. Р. Левицький, а далі члени таборового проводу: В. Куліш, Титар та Білик.

У бігу на 6 км стартувало 27 змагунів, на 12 км — 17 змагунів. Численно зібрана публика стежила з зацікавленням за стрибками, що відбувалися на прегарно обладнаній стрибці. Тут першуном був Шкварло з Криниці („Булава"), що скочив на 34 м. Друге місце заняв Кріль з Солотвини („Булава") стрибком на 29,36 м.

У бігу на 6 км перше місце здобув Вітка Іван (Мохначка-село) часом 23,22, друге Кріль (Солотвина) — 24,16, третє Фатула (Солотвина) — 25,07.

На 12 км першуном був Федак М. (семінар Криниця): час 36,45, другим прийшов Лаврик О. (Криниця) в часі 36,49, третій Чопей Ф. (Лось)— у 44 хвилинах.

По змаганнях усі учасники перейшли до будинку Української Молоді, де головний суддя проф. Левицький подав до відома висліди змагань та склав подяку судовій комісії, змагунам і організаторові молоді при У. Д. К. п. Жилочеві — лемкові, що вжив усіх заходів, щоб змагання відбулися якнайкраще.

Вкінці проф. Антонович, референт тіловиховання при У. Ц. К., побажав змагунам добрих успіхів у лещатарському спорті в майбутньому та роздав грамоти й нагороди у формі календарів та річної передплати нашого журналу.

Таборовики у Криниці

ТАБІР ДЛЯ ПРОВІДНИКІВ

молоді У. О. Т. у Криниці.

Знову в будинку Укр. Молоді — рух, пульсує життя. Знову зібралася молодь села з сяніцького та криницького У. Д. К. на тритижневий курс, щоб підготовитися до ведення праці у гуртках молоді при У. О. Т. Не зважаючи на різні перешкоди, несприятливі обставини, збирається понад 30 учасників, що вперто працюють над собою, пильно слухають викладів і порад. Кожний наказ команди виконують з великим завзяттям і охотою. Поведінка їхня бездоганна. Не пізнати зовсім, що це молодь села, без вищої освіти. — До таборового порядку відносяться з великою пошаною. Видно, що приїхали дійсно здобувати знання і чогось доброго навчитися. Увесь час змагалися таборовики за прапорець чистоти, що кожного дня мусів мандрувати з кімнати до кімнати, бо команданти заль разом зі своїми співмешканцями докладали всіх зусиль, щоб прапорець здобути і якнайдовше в себе задержати. — Пильністю своєю таборовики надолужували всі браки і занедбання в вихованні й загальній освіті, а зокрема в ділянці тіловиховання, впоряду та гігієни. Записки з викладів чи практичних занять пробляли в часі перерв, щоб тим способом опанувати матеріял, що входив у програму курсу.

Табір зачався 26. січня 1943 р. під проводом проф. А. Антоновича і закінчився 18. лютого 1943. Було в ньому 30 учасників.

Перший табір для провідників гуртків молоді при УОТ-ах за нами. Віримо, що всі УОК і Делеґатури подбають про те щоб улаштувати на місцях дво- і тротижневі курси вишколення провідників і провідниць УОТ - івської молоді.

РЕБУС Ч. 3.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Повідомляємо наших П. Т. передплатників, що наклад журналу „Дорога" за січень і лютий 1943 вже цілком вичерпаний, тому просимо його не замовляти.

Адміністрація

В числі за лютий пропущено примітку, що торкається новелі В. Іваненка „Хустина": *Мангурістан* — півд.-східна окраїна Туреччини. Цю надзвичайно інтересну країну відкрив для українців П. Силенко у спомині п. з. „Мангістанська Україна" („Чорноморський збірник", ч. І. ст. 50—57). З цієї статті зачерпнені дані про територію та побут мангурів, а все інше фантазія.

Василь Сірський — Ваш допис цікавий, на жаль, не може піти. Пишіть, як живе наша молодь на „Службі Батьківщині".

Василь Вінтоняк — за листа дякуємо.

А. Середницький — „Забавка" ще слаба для друку. Пробуйте писати далі.

О. Поліщук — вірші до друку не надаються.

О. Г. Немирич — Ваші вірші такі слабі, що всі опинилися в коші, — розуміється, і ті, що Ви призначили для „Наших Днів".

М. Васильовський — Ваших шість заповідей до друку не надаються.

В. Мрійник — Ваші листи одержали. Вони цікаві хоча б рідкою у нас урбаністичною тематикою. Одначе до друку вони ще надто слабі. Пробуйте прислати за деякий час щось нове.

Б. Ярошенко — Ваші вірші в коші.

П. Теребус — Вірші в коші.

Боронюсь від ворога

— Чого ти такий сумний — запитав Володько свого товариша Левка.

— Е, шкода говорити. Вчора напали на мене якісь бандити й трохи мене потурбували.

— Так? Ти сам собі винен. Якби ти знав декілька „хопів“ джію-джітсу, тоді...

— Чи це щось їстівне?

— Дурненький ти! Це спосіб захисту від бандитів.

— Від бандитів? Чого ж ти мене не навчив цього швидше?

— Добре, любчику! Навчу! Вважай лиш! Коли будь-яка „нечиста сила“ схоче зачіпати тебе, тоді найважніша річ: зберегти холодну кров, не дати себе спровокувати. Схоче він виклнкати авантуру — тоді унешкідливиш його дуже легким способом.

— Як же ж це робиш?

— Скажім, що вимахує він тобі рукою під носом або схопив тебе за маринарку. Тоді:

1) Лівою рукою хапаєш його за праву долоню так, щоб твій великий палець лежав на середині зовнішньої сторони його долоні. Інші пальці обіймають його великий палець, при чому спираються на внутрішню частину долоні; ось так.

І Володько вхопив його за долоню так, як це бачимо на рисунку.

— Що далі?

2) Правою рукою хапаю за хребет його долоні так, що кладу великий палець правої руки біля великого пальця лівої, а іншими пальцями обіймаю його долоню від сторони його малого пальця. Тепер

3) сильним шарпненням скручую і заломлюю його руку на зап'ястку, при чому спрямовую пальці його зігненої частини вліво — вниз, назовні.

4) Коли натиснеш ще сильніше, тоді він мусить стати навколішки.

— Прекрасно! Дай тут твою руку, хай спробую!

Володько дав йому свою руку і Левко виконав усе так, як це показав уже Володько.

— Але якось не можу заломати твоєї руки!

— Я навмисне так зробив, щоб ти не міг її заломити.

— Що ж тоді треба зробити?

— В моменті, коли кладеш свою праву руку, треба сильно вдарити долонею і він мусить уступити.

І справді, Левко лиш легко вдарив — а вже долоня почала скручуватися вниз і Володько мусів стати навколішки.

— Володьку! Таж це знамените! Навчи мене й інших штучок!

Як оборонитися, наприклад, коли тебе схоплять за горло?

— Легка справа. Обіруч хапаєш напасника за зап'ясток лівої руки й сильно затискаєш тут свої пальці. Опісля — власне кажучи, одночасно: 1) раптом відриваєш його руку від своєї шиї, 2) скручуєш його руку вліво так, щоб його долоня була звернена вгору. Щоб ти краще все зрозумів, схопи мене за шию. Левко схопив Володька за шию: тоді Володько зробив усе так, як це показує рисунок.

— Коли тепер я вже звільнив свою шию, мушу намагатися запанувати над тобою.

— Як же ж це зробиш?

— Не випускаючи твоєї руки, відвертаюся щораз більше вліво, майже задом до тебе. При тім не попускаючи, тягну твою руку до себе. Щоб ти не посувався вперед, відпихаю тебе правим бедром, а ще краще заступаю тобі дорогу своєю правою ногою. Ось так.

Володько поклав власний лікоть і рамено над випрямленим Левковим раменом і став натискати своїм ліктем; одночасно викрутив долоню Левкову зовсім догори.

— Пусти, бо впаду!

— Якраз тепер можу запанувати над тобою. Будеш ще більше напихатися — шарпну рукою вгору і ти впадеш ниць переді мною. А коли будеш неслухняний, тоді можу дуже легко викрутити тобі руку.

— Ой, буду слухняний. Лише пусти! А, а...

— Нічого тобі не сталося. Пам'ятай, — щоб рука противника була спочатку випрямлена. Осягнеш це тоді, коли будеш наступати на нього. В моменті, коли він буде відступати від тебе — хапаєш його за зап'ясток лівої руки. Може трапитись тобі, що напасник схоче увільнитися; тоді без жалю натискай і викручуй йому руку, аж він впаде на землю. Не пускаючи руки, сідаєш на землі біля нього. Тоді перемога за тобою.

Т-ой Сам-енко.

„ДОРОГА“ — ілюстр. журнал. **Появляється** 15-того кожного місяця. **Видає** „Українське В-во“, Краків-Львів, Унґарнштрассе 21. Тел. 233-23. — За редакцію відповідає: **Др. Юрій Старосольський** — Передплата: річно 8.— зл., піврічно 4.— зл. **Поодиноке число 80 гр.** — ЦІНИ ОГОЛОШЕНЬ: Ціла сторінка 640.— зл., ½ сторінки 320.— зл., ¼ сторінки 160.— зл., ⅛ сторінки 80.— зл. Оголошення в тексті 100% дорожчі. — З друкарні Укр. Акад. Наук у Львові, Постгасе 11. — **Ukrainische Monatsschrift „DOROHA“ (Der Weg). Verlag: Ukrainischer Verlag, Krakau, Zweigstelle Lemberg, Ungarnstrasse 21. — Druck: Druckerei Ukr. Akademie d. Wissenschaften, Lemberg, Postgasse 11.**